

Eksamensoppgaver STV-1300 våren 2020. Sensorveiledning.

Kort svar teller samlet 40%, lang svar teller 60%

KORTSVAR: Besvar 4 av 6 oppgaver

Kort svar 1) Drøft kort i hvilken grad og på hvilken måte politiske skillelinjer kan forklare framveksten og oppslutningen om politiske partier.

Kommentar: Kandidaten bør kunne redegjøre for hva som menes med en politisk skillelinje. Det forventes ikke en utførlig definisjon, men pensum dekker både sosiale og ideologiske skillelinjer og dimensjoner. I forelesningen har vi snakket om Bartolini & Mairs kriterier for skillelinjer. Vær oppmerksom på at det ikke er sterk pensumdekning på partienes historie, men kandidaten bør være i stand til å knytte de enkelte skillelinjene til konkrete partier. Ut fra pensumdekningen er det mest nærliggende å bruke norske eksempler, men det teller positivt hvis kandidaten kan knytte sammen skillelinjer og partier også i andre land. Mer enn å premiere kunnskap er det for alle oppgavene denne gang viktig at man legger vekt på kandidatens evne til å se sammenhenger mellom ulike deler av pensum, og gjennomføre grundige og gode drøftinger av det oppgaveteksten spør etter.

Pensumdekning: Clark, Golder & Golder (2017): kap.14, (2017), Aardal, Berg & Haugsgjerd (2019), Knutsen (2014).

Kort svar 2) Gjør kort rede for ulike former for «ukonvensjonell» deltakelse. På hvilken måte kan de ulike formene bidra til å svekke eller styrke demokratiet?

Kommentar: Med ukonvensjonell deltakelse menes direkte aksjoner, streik, underskriftskampanjer, demonstrasjoner, boikott osv. Poenget er ikke at kandidaten skal nevne flest mulig slike former for deltakelse, men at han/hun diskuterer på hvilken måte de kan styrke eller svekke demokratiet. På den ene side er økt og bred deltakelse et demokratisk gode, samtidig kan svært høy deltakelse skape press på systemet og være til hinder for effektiv styring. Mangelen på ansvarliggjøring (accountability) er ofte fremholdt som en svakhet ved direkte aksjonsformer.

Pensumdekning: Kitschelt & Rehm (2017), Grindheim, Heidar og Strøm (2017).

Kort svar 3) Hva kjennetegner en idealtypisk parlamentarisk styreform, og i hvilken grad vil du si norsk parlamentarisme speiler denne? Begrunn svaret ditt.

Kommentar: Når man skal kategorisere styreformene står to spørsmål sentralt:

1. Er regjeringen ansvarlig ovenfor folkevalgt lovgivende forsamling?
2. Er statsoverhodet folkevalgt for bestemt periode? (direkte eller via kollegium)

I et parlamentarisk system er den utøvende makt avhengig av parlamentarisk flertallsstøtte for å eksistere (dvs. i lovgivende forsamling), og statsoverhodet er ikke (direkte) folkevalgt. I et idealtypisk/fullt parlamentarisk system, er de to statsmaktene, parlament og regjering, gjensidig avhengige: gjennom det parlamentariske flertallets makt til å felle regjeringen, og regjeringens motsvarende mulighet til å oppløse parlamentet og utskrive nyvalg («maktintegrasjon»).

Dette betyr at flertallet i lovgivende forsamling har (konstitusjonell/grunnlovsfestet) rett til å fjerne en regjering - det vil si uten at den har gjort noe direkte «galt» eller ulovlig («without a cause»). Dette kan skje gjennom:

- Mistillitsforslag («vote of no confidence»): blir initiert av lovgivende forsamling og så stemmes det over om man har tillitt til regjeringen. Mistillitsforslag er et middel nasjonalforsamlingen kan bruke for å tvinge regjeringen, eller ett eller flere av dens medlemmer, til å gå av hvis den får det politiske flertallet mot seg.
- Kabinettsspørsmål («vote of confidence»): blir initiert av regjering på bestemt politisk sak. Innebærer at en regjering eller et regjeringsmedlem truer med å forlate sin stilling om ikke det nødvendige flertall stemmer for en bestemt sak. Kan da ende med at de får fornyet tillitt, eller så bekreftes manglende støtte i et for regjeringen viktig spørsmål.

Ikke alle land har konstitusjonelle regler om mistillit/kabinettsspørsmål, men praktiserer det likevel (sedvane). Mistillitsforslag er en parlamentarismens viktigste prosedyrer. Vedtas mistillit ved at regjeringen ikke får flertall, må regjeringen gå (per konstitusjon eller sedvane). Mistillitsforslag er altså et middel nasjonalforsamlingen kan bruke for å tvinge regjeringen, eller ett eller flere av dens medlemmer, til å gå av hvis den får det politiske flertallet mot seg.

«Konstruktiv mistillit» betyr at en regjeringssjef bare kan fjernes gjennom mistillit via valget av sin etterfølger: dvs. at opposisjonen må enes om en felles statsministerkandidat først. Med andre ord må ny regjerings parlamentariske grunnlag være avklart.

En ny regjering må ha flertallets støtte eksplisitt eller implisitt et parlamentarisk system. Eksplisitt betyr at man har et formelt innsetningsvedtak («investitur»): ny regjering må innsettes av parlamentet gjennom formelt vedtak. Investitur kan innebærer støtte til spesifikt politisk program og utnevnelser. Forskjellen på eksplisitt og implisitt støtte, gir opphav til skillet mellom «positiv» og «negativ» parlamentarisme. Positiv parlamentarisme: Regjeringen må innsettes gjennom investitur. Negativ

parlamentarisme: Statsoverhodet innsetter regjeringen uten investitur, men på bakgrunn av parlamentets sammensetning (implisitt støtte).

I Norge er statsoverhodet ikke direkte folkevalgt og regjeringen er ansvarlig ovenfor den lovgivende forsamling. Det kan stilles mistillitsforslag og kabinettspørsmål. Men vi har ikke personalfelleskap mellom regjering og parlament (som i Storbritannia); regjeringsmedlemmer er ikke samtidig parlamentsrepresentanter. Grunnloven av 1814 satte forbud mot slikt personalfelleskap, i samsvar med maktfordelingstanken. Grunnlovsstriden som la grunnen for starten på overgang til parlamentarisme i 1884, handlet konkret om regjeringsmedlemmenes adgang til å møte i Stortinget, men ikke som representanter. Videre har regjeringen ikke oppløsningsrett i Norge – altså parlamentet sitter ikke på regjeringens nåde. Videre har Norge ikke investitur (formelt innsetningsvedtak for nye regjeringer), og praktiserer således «negativ parlamentarisme». Det har flere ganger vært satt frem grunnlovsforslag om innføring av oppløsningsrett og investitur, men det har aldri blitt vedlagt.

De beste besvarelsene vil være presise og detaljerte mht. den generelle begrepsavklaringen, og det vil vise hvilke trekk av parlamentarisme vi har og ikke har i Norge. De aller beste vil gjøre dette presist og drøftende. De aller beste har kanskje med noe om debatt og forslag om oppløsningsrett og investitur. Siden det er en kortsvarsoppgave med drøftende innslag, forventes flere detaljer i den generelle delen enn det som trengs å besvare det andre delspørsmålet om Norge.

Pensum: Clark, Golder og Golder (2017/18), kap. 12, Rasch (2004), Grindheim, Heidar og Strøm (2017), kap. 4 og 5.

Kortsvar 4) Hvilke faktorer stimulerer til hyppigere forekomst av mindretallsregjeringer, ifølge faglitteraturen, og hvordan passer det norske tilfellet med de generelle forventningene/funnene?

Kommentar: Koalisjonsteori vektlegger gjerne rasjonelle kost-nyttevurderinger, med utgangspunkt i ideen om at partier forfølger ulike mål ved regjeringsdannelse: «Policy (påvirke politikk) vs. office-seeking» (få maktposisjon/taburetter i seg selv). Politikeres/partiers vektlegging av office-seeking leder til vektlegging av størrelsens betydning (f.eks. Riker): minste vinnende koalisjoner.

Politikeres/partiers vektlegging av policy-seeking (ideologi) (f.eks. Axelrod) leder til ideologisk avstands betydning: minste sammenbundne vinnende koalisjoner. Generelt har normen om flertallregjeringer stått sterkt. Tanken har vært at partiene – hvis ingen partier har flertall alene – forhandler seg fram til en løsning inntil det dannes et flertall. I koalisjonsteori regner man med at den mest vanlige regjeringsformen vil være en koalisjon med et marginalt flertall (minste vinnende koalisjoner).

Mindretallsregjeringer har blitt sett på som et «krisefenomen». Men i praksis dannes mindretallsregjeringer likevel. Hvorfor?

I den litteraturen som omhandler mindretallsregjeringer spesielt, finner vi ikke en entydig forklaring på hvorfor slike dannes. I den tradisjonelle litteraturen er mindretallsregjeringer ofte blitt forklart med fragmenteringen og polariseringen av partisystemet – det vil si hvor mange partier og hvor stor avstanden er mellom fløyene. Argumentet har vært at fragmenteringen skaper usikkerhet hos de politiske ledere, og at mange partier gjør det vanskelig å innhente tilstrekkelig informasjon og forhandle fram bindende avtaler. Polarisingen på sin side vanskeliggjør avtaler fordi avstandene blir for komplekse, og dette virker inn på forhandlingsviljen i det enkelte parti.

Men framfor alt pekes det på partienes relative styrke vis-a-vis hverandre og deres plassering i partisystemet. Mindretallsregjeringer sier å være mest sannsynlig i systemer med et parti som er relativt stort, og sentralt plassert, i det ideologiske landskapet. Slike partier har et stort forhandlingspotensial, og det vil ofte søke å danne regjering alene, og hente sitt parlamentariske grunnlag fra små støttepartier. Sannsynligheten for en mindretallsregjering er mindre hvis alle partier er mer eller mindre jevnstore – og det er mange av dem.

Men partisystemet kan ikke forklare alle variasjoner vi ser. Også institusjonelle forhold trekkes inn:

- Valgordning som bakenforliggende faktor: flertallsvalg fremmer flertallsregjeringer, forholdstallsvalg mindretall via partisystemet. Storbritannia har gjennom valgsystemet sikret flertalls-parlamentarismen gjennom mange år, og har som hatt en tradisjon for ettparti flertallsregjeringer.
- Negativ parlamentarisme: det er enklere å etablere mindretallsregjeringer hvis regjeringen ikke behøver å innhente aktiv støtte fra opposisjonen i form av et positivt innsetningsvedtak, men bare behøver å bli «tolerert» fra et stilltiende flertall. Investitur stimulerer flertallsregjeringer.
- Opposisjonens innflytelse vis-a-vis regjeringen. Et spesialisert og mangfoldig komitésystem gir opposisjonen en potensiell innflytelse uten å delta i regjering. Gitt at partier tar hensyn til kostnadene ved å sitte i regjering, for eksempel i form av regjeringsslitasje og stemmetap, kan det være vel så attraktivt å sitte i opposisjon og forholde seg til regjeringen fra den posisjonen. Små partier vil kunne frykte å bli «spist» i regjering som juniorpartnere, og frykte stemmetap ved neste valg.
- Historiske tradisjoner og samarbeidskultur mellom partiene: historisk praksis og uformelle normer som følge av behovet for demokratisk stabilitet i et pluralt og lagdelt samfunn.

Empirisk er det noe blandet hvor god støtte disse argumentene har fått. Når det gjelder norske forhold, er mulige momenter i en drøfting for eksempel:

- Valgordning, flerpartisystem – forholdet mellom partiene. Eksistens av stort sentralt parti som nevnt over? Ap i Norge 1961-97 var et slikt parti med stort forhandlingspotensial. Kunne hente sitt parlamentariske grunnlag fra små støttepartier. Endring over tid her?
- Selv opposisjonspartier kan ha politisk innflytelse
 - Sterke, permanente parlamentariske fagkomiteer
 - Høringsprosedyrer og andre konsultative institusjoner
 - Nær tilknytning til interessegrupper og den korporative kanal
- Ikke investitur i Norge: Negativ parlamentarisme.
- Brede regjeringskonstellasjoner taper ofte ved senere valg
 - Småpartier er spesielt utsatt
 - Men sterkere fløypartier med regjeringsambisjoner har endret rammene.
- Små marginer i velgerkonkurransen
- Politikken domineres av en høyre-venstre dimensjon. Endimensjonal politikk gir mindre spillerom for alternative koalisjoner. Men nå – med innvandring og miljø, mer komplisert?
- Historien gir ingen grunn til å frykte mindretallsregjeringer

De beste besvarelsene vil være presise og rimelig detaljerte mht. generelle forklaringer. Besvarelser som evner å drøfte norske forhold systematisk i lys av generell litteratur, og viser solide kunnskaper om norsk politikk, skal premieres.

Pensum: Clark, Golder og Golder (2017/18), kap. 12, Rasch (2004), Grindheim, Heidar og Strøm (2017), kap. 4 og 5.

Kort svar 5) Beskriv kort et eksisterende demokratimål som måler et maksimalistisk demokratibegrep.

Redegjør for fordeler og ulemper med en maksimalistisk tilnærming.

Kommentar: Det typiske eksemplet er Freedom House-indeksset. Målet inneholder ikke bare (ett stort antall) *procedurala* aspekter utan også *substansiella* politiska utfall (outcomes), eksempelvis vad gæller social sosioøkonomisk ulikhet.

Demokratimål utvärderas delvis utifrån det demokratibegrep man önskar måle. Så om ett maximalistiskt demokratimål med substansiella aspekter har «validitet» beror delvis på den demokratidefinisjon man opererar med. Om man ser demokrati som ett intrikat samspill mellan många procedurala och substansiella aspekter så ger ett maximalistiskt mål mer mening. Tillnärmningen blir däremot probematisk om man som Dahl menar att demokrati bör defineras precis utifrån ett litet antal procedurala aspekter.

CGG menar også att kausal analys kan bli vanskelig med maximalistisk tillnärmning, om både potentiella avhengiga och uavhengiga variabler ær med i samma mål. Det kan också bli vanskelig att veta vilken av många demokratiska aspekter som har effekt på avhengig variabel (eller som påverkas av en uavhengig). Risken for cirkulæra och eller upresise konklusjoner kan alltså øka med maximalistisk tillnærming.

CGG diskuterar også problemet med «aggregering», alltså hur man «viktar» de många ingredienserna i for eksempel Freedom House-indeksen. Dessa vansklige beslut blir fler i ett maximalistiskt demokratimål.

Pensumdekning: CGG kapitel 5.

Kort svar 6) Med utgangspunkt i pensumlitteraturen, redegjør for tre typer årsaker til at demokratisering gjerne forekommer relativt samtidig i flere land i en region. Gi eksempel fra pensumlitteraturen.

Kommentar: Markoff/White diskuterar ett antal typer faktorer/prosesser som kan generere «demokratiseringsbølger» i en region.

Interne prosesser handlar om att like forhold internt i flere land genererer likt resultat. Orsakerna är interna men de interna forholden lignar varandra i en grupp länder och är därför med på att skapa en bølge. *Eksterne prosesser* ær nær en grupp lände påverkas på samma sätt av samme omverldsfaktor. Det är den gemensamma externa faktorn som bidrar till att skapa bølgen. *Emulering*. Det som händer i ett land påverkar vad som händer i ett annat. Befolkningsgrupper, organisationer och politiker tar inntryck av det som skjer i nærbelægna land. En slags "dominoeffekt". Till sist diskuterar Markoff o White en fjærde variant som kan sægas vara ett specialfall av extern process, næmligen *støttende* prosesser. Detta handlar om att en eller flere aktører/land setter ut for å støtte demokrati i andre land. Det handlar ofta om stora "spelere" på verldsscenen EU, verldsbanken, Internationella valutafonden, USA, med flera.

Markoff and White diskuterar en stor mængd exempel som illustrerar olika varianter och kombinasjoner av dessa processer. Det viktiga før eksamen ær att exemplen brukas før att illustrera de mer allmænna principerna, alltså att det finns en relativt explicitgjord koppling mellan allmænna typer av årsaker/processer och konkret eksempel.

Pensumdekning: Markoff/White.

LANGSVAR: Besvar 1 av 2 oppgaver

Langsvar 1) Hva legger du i begrepene politisk fragmentering og polarisering? Drøft ulike faktorer som kan fremme eller svekke fragmentering og polarisering i et samfunn.

Kommentar: Begrepene fragmentering og polarisering er ikke eksplisitt definert i pensum, men bør likevel være gjenkjennbare for kandidatene. Dels gjelder det oppsplitting i flere partier, enten som følge av at nye partier etableres og blir valgt inn i folkevalgte organer, eller som følge av at mindre partier får økt oppslutning på bekostning av større partier. Dels gjelder det ideologisk polarisering der ytterstandpunkter får økt oppslutning. Den gode kandidat skal være i stand til å peke på forhold som omfatter både mikro-, meso- og makronivå. På mikronivå (den enkelte samfunnsborger) kan det være økende individualisering, synkende politisk tillit og fremmedgjøring, mens det på mesonivå kan være svakt sivilsamfunn og mangelfull (fag-)organisering. På makronivå kan forhold som sosial ulikhet, samfunnskriser og begrensninger på livsutfoldelsen påvirke både fragmentering og polarisering. Institusjonelle rammebetingelser kan også trekkes inn, f.eks. i form av ulike valgsystemer. Forskjellen mellom flertallssystemer og konsensusbaserte proporsjonale systemer er ikke minst relevant. Dette er en krevende oppgave der kandidaten ikke uten videre vil finne igjen problemstillingen direkte i pensumbidragene. Her må kandidaten selv knytte sammen ulike deler av pensumlitteraturen og vise i hvilken grad han/hun klarer å gjennomføre en selvstendig analyse.

Pensumdekning: Katz (2017), Clark, Golder & Golder (2017), Grindheim, Heidar og Strøm (2017), Bergh og Aardal (2019), Knutsen (2014).

Langsvar 2) I demokratiforskningen snakker man om «kulturelle» forklaringer. Redegjør for ulike distinksjoner og faktorer som innenfor denne litteraturen ses på som sentrale for å forklare demokratiutvikling.

Kommentar: De kulturella faktorer som diskuteras i CGG (och på föreläsning) handlar om utbredelsen av bestämda holdningar, värder, trosuppfattningar, typiska atferdstrekk, i befolkningen. Kultur ses som ett kollektivt fenomen där individer påverkas av de holdningar etc som finns generellt i samfunnet (inte att individen bara påverkas av sina egna holdningar etc).

En relevant distinktion är mellan syn på demokratisk kultur som «primordial» (något objektivt/nedarvet/fastlagt). Denna syn kan ha implikasjonen att demokrati ikke er en spesielt passende styreform for enkelte folkegrupper og land. En «konstruktivistisk» syn är istället att demokratisk kultur utviklas, «konstrueres» over tid. Slike argument kan ha implikasjonen att demokrati i princip kan oppnås overalt.

Inglehart/Welzel førknippas med en «revidert moderniseringsteori» där samfunnsmessig og økonomisk modernisering påvirker demokratisk kultur vilket i sin tur påvirker demokrati positivt. Denna diskussion visar också att «kulturella» och «økonomiska» moderniseringsforklaringar till demokrati inte nødvendigvis är helt uavhengende av varandra. CGG anvænder begreppet «cultural modernization theory» før att fånga en liknende tankegang. Inglehart/Welzel pekar mer specifikt på betydelsen av «liberala» («emancipative») verdier som ofta fångas i två eller flere dimensioner. En vanlig tvådimensionell modell är den med «self-expressive versus survival» verdier samt «traditional versus secular-rational» verdier.

Pensumlitteraturen tar opp ytterligere relevante element. CGG diskuterar eksempelvis Almond/Verba och deras «Civic Culture»-studie som lægger vikt vid att det måste finnes en «congruence» mellom kultur och institusjoner før att oppnå systemstabilitet. Ett annet relevant eksempel er Putnam's teori om «socialt kapital» (nåttverk och mellommænsklig tillit). Hær ses en viss typ av kulturelle faktorer som så sentrale att de både påvirker demokrati och økonomi i samfunnet.

Till sist diskuterar CGG hur religion påvirker demokrati. Ett teoretisk problem med denna typ av kulturteorier er att det går att konstruere mange ulike hypoteser der de fleste religioner inneholder doktriner element som er både inkompatible såvel som kompatible med demokrati. Empirisk mener CGG att det er svak støtte før slike hypoteser der mycket av sambanden er antingen svake eller beror på økonomiske spuriøse variabler.

Pensumdekning: Inglehart/Welzel + CGG kapittel 7.